

Museossa eletään

Johanna Lehto-Vahtera, museonjohtaja Aboa Vetus & Ars Nova
johanna.lehto-vahtera@aboavetusarsnova.fi

Aluksi:

”Muistomerkki on ikuisuuden kuva, joka tallentaa voittajien historian. Tästä seuraa, että muistomerkkin kautta puhuvat voittajien jälkeläiset, joiden ikuistettu omakuva muistomerkki itse asiassa on. Ja voittajien varmuudella muistomerkki haluaa kertoa myös meille, keitä me olemme.”

Näin kirjoittavat taiteilijat Patrik Söderlund ja Visa Suonpää ”Ehdotuksessaan nykyajan monumentiksi”. (Söderlund ; Suonpää, 2002, 7. Alleviivaukset kirjoittajan)

Minkälainen ihminen halutaan museoida? Jääkö hän ikuisesti eläväksi vai muuttuuko kuriositeetiksi? Voiko museoitu elämä olla muistomerkki joka elää?

Suurmiehiä on ollut tapana nostaa jalustalle ja muistella yhteisesti. 1864 paljastettu Porthanin muistomerkki Turussa on eräs henkilömuistamisen ensimmäisiä esimerkkejä. Kansallisuutemme kannalta tärkeiksi kohotettuja henkilöitä ovat olleet erityisesti sellaiset miehet kuten Snellman, Runeberg, Lönnroth, Mannerheim, Kekkonen. Snellmanilla on Kuopiossa kotimuseo, puisto, instituutti jne. Sivumennen sanoen Kuopiossa on muutenkin poikkeuksellinen muistamisen traditio; siellä talojen seinissä on valtavasta muistolaattoja henkilöiden ja tapahtumien kunniaksi.

Mannerheim teki pitkän uran kansakunnan murrosvaiheissa ja hänen museomuistamisensa on eräänlainen Suomen ennätys; Louhisaaren kartanolinna on Mannerheimin lapsuudenkoti, Vaasassa on vapaussodan aikainen muistohuone, Mikkeliässä viime sotien aikainen päämajan työhuone, Helsingin Kaivopuistossa varsinainen Mannerheim-museo, Lopella metsästysmaja jne. Karkeasti sanottuna, mitä enemmän muistamisen arvoiseksi koetun henkilön taustalla on muistelijointa, sen monipuolisemmaksi muistomerkkiprosessi muodostuu. Yleensä päähenkilö kiinnitetään koti- tai synnyinpaikkakuntaansa (jolloin muistelu liittyy usein muihin kotiseutupyrykmyksiin), elämäntyöhön liittyviin muistoihin ja paikkoihin sekä kolmantena henkilön kuolinpaikkakuntaan. Kiinnostavia ovat myös sellaiset muistohuoneet, jotka on luotu vaikkapa kertomaan hetkestä, jonka kiinnostava henkilö on siellä viettänyt vierailleen. Jos mukaan vielä lasketaan nimikkomuseot, muistomerkit, seurat, säätiöt, muistojulkaisut ja -näyttelyt, saadaan yhteen ilmiömäinen kokonaisuus, mutta ei yhtenäinen kokonaisuus.

Henkilömuistamisessa politiikka ja yhteiskunnallinen tilanne, sekä myös kulttuuriperinnön arvostamisen vaihtelut eri aikoina vaikuttavat lopputulokseen. Lienee selvää, että miehiä on ”museoitu” naisia enemmän. Naisista merkittävimmän kultin tällä henkilömuseoinnin saralla ovat saaneet aikaan kirjailijat Minna Canth ja Maila Talvio. Ensin mainitun muistoa vaalitaan erityisesti Kuopiossa huolellisesti ja Canthin arvostuksen nostamiseksi tehdään yksittäisiä hankkeita, kuten työ virallisen liputuspäivän saamiseksi kalenteriin. Talvio puolestaan itse toimi muiden (kuten runoilija Uno Kailas, Emil Cedercreutz ja kansankirjailija Mathilda Roslin-Kalliola) esille nostajana eräänlaisena ”muisteluaktiivina” nostaan myös itsensä henkilömuseoinnin piiriin kotitalallaan Hartolassa. Urho Kekkonen synnyinkoti Pielavedellä on toiminut pitkään, kun taas hänen aikalaisensa Ahti Karjalainen sai oman museonsa Hirvensalmelle lapsuudenkotiinsa vasta pari vuotta sitten. Ulkoministerin arvo on presidenttiä suppeampi. Karjalaisen persoona ja aikaansaannot olivat liian ristiriitaisia kelvatakseen yleisen muistelun kohteeksi kotiseudullaan

ja yleisesti. Sain huomata ällistyttävän osoituksen henkilömuseoinnin ilmiön toistuvista piirteistä vieraillessani Karjalaisen synnyinkodissa Lepolassa. Siellä Ahti Karjalaisen kerrottiin lapsena olleen ahkera lukemaan ja että hän istui jopa puussa lukien kirjaa. Aivan kuten erään Kalevalan keräilijän kerrotaan tehneen lapsuudessaan!

Tavalliset ihmiset joilla ei ole laajaa kuuluisuutta, ovat kelvanneet historiankirjoituksen ja myös museoinnin päähenkilöiksi kasvavasti viime vuosikymmeninä. Museoiden osalta tavallisten ihmisten kodeista tehdyt museot korvaavat osaltaan kansankulttuuria yleisesti esittelevien suutarinmökkien, torppien ja mäkitupien interiöörejä. 1970-luvulta lähtien on käynyt harvinaisemmaksi siirtää museoalueille (kansan)rakennuksia, joihin luodaan näyttelyn keinoin alkuperäisyyttä tavoitteleva interiööri.

Jokainen elää elämänsä ja jättää jälkeensä jäämistön. Museokävijä haluaa nähdä yhtä lailla hienoja kulttuurikotimuseoita kuin vaatimattomampia ns. tavallisten ihmisten koteja. Olennaista on aitous ja sen välittyminen. Jos museota tehdessä on avoimesti pohdittu kotiin tai elämään niin kiinteästi kuuluvaa kerroksellisuutta, uskon että aitouden tavoite välittyy kävijälle asti. Valitettavan usein käy niin, että henkilömuseoiden ja muistohuoneiden ”sisimmän sielun” tulisi välittyä silmälasien, kirjoituskoneen, työpöydän, takin, kalastusvälineiden jne. avulla. Täydennettynä nostalgisella ympäristöllä. Esille asetettu esinevalikoima on aina seurausta elämänjälkeisestä ajasta, jossa valinnat jälkeenjääneiden kesken on tehty. Runsaimmat kokonaisuudet nähdään museoissa, joita ei ole tyhjennetty kodinomaisuudestaan esim. siitä syystä, ettei omaisia ole ollut, vaan kohde on päätyntä vähäisten muutostöiden kautta suoraan museoksi.

Museon tehtävänä on kertoa elämästä. Henkilöstä kertova museo on elämäntarinan kertoja. Kotimuseosta tulisi välittyä elettyjä hetkiä, hyviä ja huonoja ei vain saavutusten esittelyä tai liiallista elämisen surkeuttakaan. Ne ovat kuin perhekuvia, joihin kamera ihmiset jäykistää, mutta joiden taustalla tiedämme olleen oikeata elämää, puhetta ja tunteita. Kävijää koskettava henkilömuseokohde tuo kohdattavaksemme elettyjä hetkiä, joita huone, talo ja esineet kantavat. Myös muistohuoneissa tai interiöörirekonstruktioissa nämä tuokiot parhaimmillaan ovat ainakin vaikutuksen tekeviä näyttelyelementtejä. Huonoimmillaan henkilöhistoriallinen museokerronta kutistuu kuriositeetiksi kauan sitten eläneestä henkilöstä, josta kerrotaan yhteytensä kadottaneiden esineiden avulla paikassa, jonka kaltainen on jossain voinut olla olemassa...

Lopuksi:

Henkilömuseokohteet ovat muistomerkkejä myös niille ihmisille, jotka haluavat museoida toisen ihmisen. Ne ovat vahvaa uutetta heidän syvimmistä muistelutarpeistaan.

